TRAFICUL DE ORGANE CA AMENINȚARE LA SECURITATEA UMANĂ: REPERE NORMATIVE ALE UNIUNII EUROPENE

Arina DORUL,
studentă, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
arinadorul1@gmail.com
https://orcid.org/0009-0006-1720-5573

Sofia DORUL,
studentă, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
dorulsofia88@gmail.com
https://orcid.org/0009-0000-4235-6433

***Rezumat**: Articolul examinează traficul de organe ca o amenințare majoră la adresa securității umane și răspunsul juridic al Uniunii Europene. Sunt analizate cadrul normativ (Directivele 2010/53/UE și 2011/36/UE), jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și implicațiile etice ale deficitului global de organe. Studiul evidențiază legătura dintre lipsa de organe disponibile și proliferarea pieței ilegale, subliniind importanța respectării demnității umane. Prin revizuirea Directivei 2011/36/UE în 2024, UE consolidează protecția victimelor și sancționarea cererii. Concluzia relevă necesitatea unui răspuns juridic adaptabil și a cooperării între statele membre pentru combaterea traficului de organe.*
***Cuvinte-cheie**: trafic de organe, securitate umană, Uniunea Europeană.*

ORGAN TRAFFICKING AS A THREAT TO HUMAN SECURITY: NORMATIVE LANDMARKS OF THE EUROPEAN UNION

***Abstract**: The article explores organ trafficking as a major threat to human security and the European Union's legal response. It analyzes the normative framework (Directives 2010/53/EU and 2011/36/EU), the case law of the Court of Justice of the EU, and the ethical implications of the global organ shortage. The study highlights the connection between organ scarcity and the expansion of illegal markets, emphasizing the principle of human dignity. Through the 2024 revision of Directive 2011/36/EU, the EU strengthens victim protection and penalizes demand. The conclusion underlines the need for an adaptive legal response and enhanced cooperation among Member States to effectively combat organ trafficking.*
***Keywords:** organ trafficking, human security, European Union.*

Introducere

Articolul de față abordează problematica donării și transplantului de organe în Uniunea Europeană, analizând cadrul normativ, jurisprudența și implicațiile etice generate de deficitul major de organe disponibile. Pornind de la distincția dintre obținerea legală și cea ilegală a organelor, textul examinează reglementările europene privind siguranța și calitatea procedurilor de transplant, dar și măsurile adoptate pentru combaterea traficului de persoane în scopul prelevării de organe. În paralel, sunt evidențiate provocările sociale și juridice actuale, rolul jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene și eforturile de armonizare legislativă menite să protejeze demnitatea umană și drepturile fundamentale.

Materiale utilizate și metode aplicate. În textul lucrării, pentru a demonstra tezele formulate de la început, am utilizat metode de cercetare teoretică: analiza și sinteza. Am recurs la analiză și sinteză în calitate de metodă de cercetare teoretică ori de câte ori am invocat prevederile directivelor Uniunii Europene (Directiva 2010/45/EU și Directiva 2011/36/EU), dar și cele ale Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (în continuare, TFUE). În vederea fundamentării rezultatelor cercetării, am apelat la metode empirice precum observația, verificarea și comparația datelor statistice

furnizate de Eurostat în perioada 2008-2023. Prin integrarea metodelor teoretice și empirice am putut identifica necesitățile generate de creșterea alarmantă a traficului de organe și modul în care Uniunea Europeană a structurat răspunsul său legislativ și instituțional, prin adoptarea și implementarea directivelor relevante, pentru a corela intervenția normativă cu realitățile constatate.

Rezultatele cercetării

Legiuitorul European stabilește expres în sensul Directivei 2010/45/EU privind standartele de calitate și siguranță ale organelor umane destinate transplantului la Art. 3, pct. g, următoarele definiții: ***„transplant”*** *înseamnă procesul prin care se urmărește restaurarea anumitor funcții ale corpului uman prin transferul unui organ de la un donator către un primitor* [1].

Anul 2024 a fost încheiat cu 13.570 de pacienți activi pe lista de așteptare pentru transplantul de organe, conform datelor Comitetului European pentru Transplant de Organe [2]. Pe scară globală, deși peste 150.000 de transplanturi se efectuează anual la nivel mondial, această statistică reprezintă mai puțin de 10% din cererea mondială, date confirmate de Organizația Mondială a Sănătății [3], ceea ce, în mod consecvent pentru celelalte 90% din cerere, a căror necesități nu sunt acoperite, duce la așa numitul *deficit de organe* (engl. organ shortage).

În această ordine de idei, astăzi suntem puși în fața a două căi principale de obținere a organelor de origine umană:

A. ***Legală –*** pacienții se înscriu în listele de așteptare, gestionate în mod rigulos, dictate de principiile echității și transparenței, iar în funcție de urgența medicală, compatibilitate, durata de așteptare pe listă și alte criterii medicale, este efectuat transplantul pacientului în cauză. În practica Uniunii Europene, aceste liste sunt gestionate atât de centrele naționale ale statelor membre, cât și de rețele transfrontaliere, după cum vom analiza mai târziu în prezentul articol. În linii mari, există două sisteme de consimțământ pentru obținerea organelor: așa-numitul consimțământ explicit al donatorilor sau al rudelor („opt-in”) și sistemul consimțământului prezumat pentru donare („opt-out”). În practică, însă, este posibilă și o combinație a ambelor opțiuni, în care opinia rudelor apropiate este solicitată și respectată (în cazul sistemului opt-out) [4]. Deși atât regulile, cât și standartele minime pe care trebuie să le întrunească fiecare stat participant în cadrul acestor rețele transfrontaliere referitoare la siguranța și calitatea în donare și transplantul de organe rămân a fi stabilite în virtutea competenței exclusive de către fiecare stat membru al UE în parte, influența legislației și politicii Uniunii nu poate fi ignorată.

B. ***Ilegală –*** pacientul (de fapt, cumpărătorul) achită o sumă fixă pentru obținerea organului de la cealaltă parte (vânzătorul). Astfel, suntem în prezența unui probleme etice și morale, în care are loc *comercializarea organelor umane.* În engleză termenul potrivit ar fi *“the commodifying of human organs”*, însemnând atribuirea unei valori materiale organelor umane și, consecvent, transformarea acestora în obiecte de valoare. Deși limitele dreptului persoanei asupra propriilor organe, țesuturi, celule și material biologic constituie un subiect de cercetare intens contestat și discutat în cadrul forurilor internaționale și europene, ghidându-se de principiul demnității umane – care, din perspectiva bioeticii, presupune respectul față de corpul uman și elementele sale constitutive [5] – comunitatea științifică a ajuns la o unanimitate de păreri. Această poziție a fost formulată exemplar de către Ruth-Gaby Vermot-Mangold în cadrul Consiliului Europei: „Oamenii nu sunt vehicule ca să fie vândute pe părți; aceasta reprezintă o încălcare a Codului de Bioetică al Consiliului Europei.” În aceeași linie de gândire, împărtășim și noi această viziune, subliniind necesitatea respectării principiului demnității umane ca fundament în orice discuție privind utilizarea și valorificarea

organelor corpului uman. În fața acestei opoziții dintre cadrul legal și practicile ilegale, Uniunea Europeană a căutat să- și consolideze rolul prin dezvoltarea unui cadru normativ mai riguros, menit să garanteze siguranța, transparența și echitatea procesului de transplant. Totuși, inițial, acest cadru s-a dovedit a fi ineficient sau insuficient de riguros, după cum urmează să constatăm în cele ce urmează, apelând la datele prestate de Eurostat pentru intervalul 2008-2023.

Reglementarea normativă de către UE a donării și transplantului de organe. Am menționat anterior, în cadrul analizei căii legale de obținere a organului, destinat transplantului, de către pacient, că competența exclusivă în reglementarea națională a schemelor de donare și transplant de organe o dețin statele membre, în virtutea Art. 168/1 din TFUE: „*În definirea și punerea în aplicare a tuturor politicilor și acțiunilor Uniunii se asigură un nivel ridicat de protecție a sănătății umane. Acțiunea Uniunii, care completează politicile naționale, are în vedere îmbunătățirea sănătății publice și prevenirea bolilor și afecțiunilor umane, precum și a cauzelor de pericol pentru sănătatea fizică și mentală . Această acțiune cuprinde, de asemenea, combaterea marilor epidemii, favorizând cercetarea cauzelor, a transmiterii și prevenirii acestora, precum și informarea și educația în materie de sănătate, precum și supravegherea amenințărilor transfrontaliere grave privind sănătatea, alerta în cazul unor asemenea amenințări și combaterea acestora.*” [1]

În aceeași ordine de idei, alin.(4) pct. (a) stipulează: „*Parlamentul European și Consiliul… contribuie la realizarea obiectivelor menționate de prezentul articol prin adoptarea, pentru a face față obiectivelor comune în materie de securitate:*

(a) de măsuri care instituie standarde ridicate de calitate și de securitate a organelor și substanțelor de origine umană , a sângelui și a derivatelor acestuia; aceste măsuri nu pot împiedica un stat membru să mențină sau să stabilească măsuri de protecție mai stricte;” [1]

Astfel, alin. (1) și (4) ale art.168 din TFUE constituie cadrul normativ în ramele căruia UE își regulamentează donarea și transplantarea organelor (4), atât prin măsuri legislative (cum ar fi Directiva 2010/53/EU și Directiva 2011/36/EU) cât și politice.

Reieșind din alin (2) al art. 168 din TFUE: „*Uniunea încurajează cooperarea între statele membre în domeniile care intră sub incidența prezentului articol și, în cazul în care este necesar, sprijină acțiunea acestora. Aceasta încurajează , în special, cooperarea dintre statele membre pentru îmbunătățirea complementarității serviciilor lor de sănătate în regiunile transfrontaliere”* [1], la 6 decembrie 2007, Consiliul Uniunii Europene a adoptat o concluzie, prin care a recunoscut necesitatea cooperării în domeniul donării și transplantului de organe între statele membre, invitând Comisia Europeană să propună măsuri mai specifice pentru a crește disponibilitatea organelor donate și să formuleze un cadru juridic comun privind calitatea și siguranța transplantului de organe. Astfel, concluzia Consiliului se circumscrie exact competenței normative a Uniunii prevăzute la art. 168 alin. (2) din TFUE, respectiv de a încuraja *cooperarea dintre statele membre*, fără a aduce atingere competenței exclusive a acestora în domeniul sănătății.

Răspunsul Comisiei Europene este Planul de Acțiune privind donarea și transplantul de organe 2009-2015: Consolidarea cooperării între statele membre. Planul a instituit un cadru de acțiune compus din 3 direcții principale de orientare pentru statele membre:

1. Creșterea disponibilității organelor;
2. Combaterea traficului de organe;
3. Îmbunătățirea calității și siguranței.

Instrumentul complementar pentru Planul de Acțiune 2009-2015 îl servește Directiva 2010/53/EU [4] privind standardele de calitate și siguranță ale organelor umane destinate transplantului, cunoscută în mod curent drept „Organ Directive”. În calitate de instrument juridic-

cheie, așa numita "Organ Directive" definște standartele minime la care se face referire la linia de acțiune notată nr.3: Îmbunătățirea calității și siguranței.

Dacă ne referim la celelalte 2 linii de acțiune principale ale Planului 2009-2015, situația este diferită. Deși Planul de Acțiune 2009-2015 a recunoscut rețelele transfrontaliere în spațiul european de cooperare pentru donarea și transplantul de organe, al căror scop este reducerea pierderii organelor donate pentru care nu există un destinatar compatibil pe lista națională de așteptare [4], și deși, într-adevăr, datele privind transplanturile transfrontaliere arată o rată anuală de schimb variind până la 22.2% [6], în anul 2014, 12 pacienți au decedat zilnic din cauza indisponibilității de organe [4], iar în anul 2023, cifra se ridică la 19 decese zilnice, rezultate din completarea listelor de așteptare cu aprox. 56.32 de persoane. [2]

Astfel, cererea pentru traficul de persoane în scopul recoltării de organe apare în mare parte din cauza lipsei globale de organe disponibile pentru proceduri de transplant etice. Comerțul cu organe, care include traficul de persoane pentru recoltarea de organe, reprezintă o afacere criminală profitabilă, estimată între 840 de milioane și 1,7 miliarde USD anual. [3]

Drept răspuns, Parlamentul European și Consiliul adoptă, la 5 aprilie 2011 Directiva 2011/36/UE privind prevenirea și combaterea traficului și protecția victimelor. Două momente esențiale merită să fie punctate:

- La art. 2 alin. (3) legiuitorul european stabilește expres: ***Exploatarea include*** *cel puțin exploatarea prostituției altor persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciul forțat, inclusiv cerșitul, sclavia sau practicile similare sclaviei, aservirea, exploatarea activităților infracționale sau* ***prelevarea de organe*** [7].
- Coroborând alin. (1) și (3) ale art. 2 din Directiva 2011/36/UE, stabilim că ***Consimțământul unei victime a traficului de persoane*** *la exploatare, indiferent dacă este intenționat sau efectiv,* **este irelevant** *atunci când a fost folosit oricare dintre mijloacele prezentate la alineatul (1),* și anume: amenințare, uz de forță, alte forme de constrângere, profitare de starea de vulnerabilități și altele [7].

Raționamentul legiuitorului pentru reglementarea stării de nevinovăție a victimei rezultă din realitatea cu care se confruntă autoritățile naționale, și anume: incapacitatea estimării adevăratei amplori a acestei activități criminale, întrucât natura clandestină [3] a acesteia este alimentată și de reticența victimelor de se prezenta, dat fiind faptul că sistemele naționale ale statelor membre le-ar imputa actul de vânzare a organelor drept infracțiune. Astfel, legiuitorul creează un cadru de protecție juridică pentru victime.

Traficul de organe și ființe umane în reglementările Uniunii Europene. Deși problematica traficului de organe nu constituie un obiect central al jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), există hotărâri și interpretări jurisprudențiale care ating aspecte relevante pentru combaterea acestui fenomen, prin prisma drepturilor fundamentale, a liberei circulații și a normelor referitoare la protecția sănătății publice. Curtea a subliniat constant importanța protejării demnității umane și a integrității corporale ca principii fundamentale ale dreptului Uniunii.

Fenomenul traficului de organe nu poate fi înțeles izolat de contextul mai larg al traficului de ființe umane în Uniunea Europeană. Datele statistice recente confirmă o tendință alarmantă. Potrivit Eurostat, în perioada 2008–2023 s-a înregistrat o creștere constantă a numărului de victime, iar anul 2023 a consemnat cel mai ridicat nivel de până acum: 10.793 de persoane înregistrate ca victime ale traficului de ființe umane, cu 6,9% mai mult față de 2022. În 14 dintre cele 27 de state membre, autoritățile au raportat o creștere semnificativă, explicată parțial printr-o mai bună capacitate

instituțională de identificare a cazurilor, dar și prin intensificarea metodelor online de recrutare și control al victimelor, dezvoltate în perioada pandemiei [8].

Între 2008 și 2023, numărul traficanților suspectați și condamnați a atins apogeul în 2021, tot pe fondul schimbărilor aduse de pandemie, însă decalajul dintre cei suspectați și cei efectiv condamnați rămâne considerabil. Această discrepanță reflectă dificultățile inerente de investigare și probare a cazurilor, având în vedere caracterul clandestin al fenomenului și reticența victimelor de a coopera cu autoritățile, întrucât, în majoritatea statelor, comercializarea organelor constituie infracțiune. Raportul Comisiei Europene din 20 ianuarie 2025, al cincilea în seria sa, confirmă gravitatea situației. Documentul arată că în perioada 2021–2022 numărul victimelor înregistrate a crescut cu 20,5%, dintre care peste jumătate proveneau din afara Uniunii. Exploatarea sexuală a rămas principala formă de trafic, urmată de exploatarea prin muncă, dar alte forme, precum criminalitatea forțată, cerșetoria forțată și traficul pentru prelevarea de organe, însumează deja 14% din total. Cazurile suspecte de trafic pentru prelevarea de organe au fost raportate în special în Bulgaria, Grecia și Slovacia, fiind incluse aici și situațiile de recoltare abuzivă de țesuturi, sânge sau ovule. Chiar dacă procentul acestui tip de exploatare rămâne sub 1% din totalul cazurilor raportate, trendul ascendent confirmă vulnerabilitatea continuă a persoanelor expuse [9].

Pentru a răspunde acestor evoluții, Uniunea Europeană a revizuit în 2024 Directiva 2011/36/UE [10] privind combaterea traficului de ființe umane. Noua versiune a directivei introduce instrumente legislative mai stricte, menite să întărească investigațiile și să îmbunătățească protecția victimelor. Una dintre inovațiile majore este extinderea principiului de nepedepsire a victimelor: nu doar infracțiunile penale, ci și faptele cu caracter administrativ – precum cerșetoria, prostituția sau munca nedeclarată – nu pot atrage sancțiuni atunci când au fost săvârșite ca rezultat direct al constrângerii exercitate de traficanți. Acest mecanism este consacrat în noul articol 8 al directivei, care reiterează interdicția absolută de a penaliza victimele pentru acte comise sub constrângere, în legătură directă cu traficul definit la articolul 2 [11]. Totodată, în linie cu dispozițiile articolului 18, revizuirea directivei introduce ca infracțiune distinctă utilizarea, cu bună știință, a serviciilor furnizate de victime ale traficului de ființe umane. Această prevedere are scopul de a descuraja cererea, identificată drept unul dintre motoarele principale ale fenomenului. Prin incriminarea celor care profită de serviciile unor victime exploatate, legislația europeană transmite un mesaj clar privind responsabilitatea colectivă în reducerea rețelelor criminale.

Concluzii

Se conturează astfel un tablou complex, în care deficitul de organe disponibile pune pacienții într-o situație vulnerabilă și generează presiuni etice și sociale, iar Uniunea Europeană încearcă să răspundă printr-un cadru legislativ și politic coerent. Până în acest moment, analiza arată că problemele structurale și fragilitățile sociale sunt principalele cauze care alimentează fenomenul, în timp ce respectul pentru demnitatea umană rămâne reperul moral fundamental care ghidează întreaga discuție. Din reglementările adoptate ale Uniunii Europene, se poate observa o tendință clară de consolidare a măsurilor menite să prevină și să sancționeze traficul de organe, dar și de a proteja victimele și drepturile fundamentale ale acestora. Totuși, cadrul normativ european, oricât de complex ar fi, nu poate rămâne static. În fața unui fenomen în continuă transformare, UE este chemată să-și adapteze permanent răspunsul juridic și politic, să întărească cooperarea între statele membre și să mențină o vigilență constantă. Astfel, devine evident că Uniunea Europeană nu doar lucrează și

implementează un cadru normativ solid, ci trebuie să depună eforturi continue pentru a asigura că principiile demnității umane și ale securității individuale rămân valori fundamentale protejate în fața celor mai grave forme de criminalitate [12].

Referințe bibliografice

1. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, semnat la 13 decembrie 2007. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF
2. European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare (EDQM). (November 2024). Newsletter Transplant 2024 – Press Release. Strasbourg: EDQM (accesat 20.04.2025). Disponibil: https://www.edqm.eu/documents/52006/1909442/Press-release%20-%20Newsletter%20Transplant%202024%20-%20November%202024.pdf/de7ac53b-56c1-b85d-3e8f-a249b581e5da?t=1730708422713&utm_source=chatgpt.com
3. United Nations Office on Drugs and Crime. Explainer: *Understanding human trafficking for organ removal. UNODC* (accesat 20.04.2025). Disponibil: https://www.unodc.org/unodc/frontpage/2024/June/explainer_-understanding-human-trafficking-for-organ-removal.html
4. Den Exter, A. (2017). *Regulating organ donation and transplantation under European Union law: A success story? Journal of Trafficking and Human Exploitation*, 2(1) (accesat 19.04.2025). Disponibil: https://www.uitgeverijparis.nl/nl/reader/200788/1001349735
5. Eșanu, A. (2007). *Limitele dreptului unui individ asupra propriului corp, asupra elementelor și produselor acestuia*.
6. Eurotransplant. (2024, 23 ianuarie). *Preliminary Eurotransplant annual figures 2023 online. Eurotransplant* (accesat 20.04.2025). Disponibil: https://www.eurotransplant.org/2024/01/23/preliminary-eurotransplant-annual-figures-2023-online/
7. Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. (2011). *Directiva 2011/36/UE privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și înlocuirea Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului.* În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036
8. Eurostat. (2022). *Trafficking in human beings statistics* (accesat 21.04.2025). Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics.
9. Comisia Europeană – Reprezentanța în România. (2025). *Comisia a publicat cel de-al cincilea raport intermediar privind combaterea traficului de persoane în UE* (accesat 21.04.2025). Disponibil: https://romania.representation.ec.europa.eu/news/comisia-publicat-cel-de-al-cincilea-raport-intermediar-privind-combaterea-traficului-de-persoane-ue-2025-01-21_ro
10. Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. (2011). Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 aprilie 2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și înlocuirea Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036
11. Europarl.europa.eu. (2023). *Revision of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims* (accesat 21.04.2025). Disponibil la: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/740213/EPRS_BRI(2023)740213_EN.pdf
12. Population Europe. (2022). *10 Years After the Directive 2011/36/EU: Lights and shadows in addressing the vulnerability of trafficked and exploited migrants* (accesat 21.04.2025). Disponibil la: https://population-europe.eu/research/policy-briefs/10-years-after-directive-201136eu